

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
БОЛГАРСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК

Інститут української мови Національної академії наук України
Інститут мовознавства імені О. О. Потебні
Національної академії наук України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Інститут літератури Болгарської академії наук
Інститут болгарської мови імені професора Любомира Андрейчина
Болгарської академії наук
Шуменський університет імені Єпископа
Константина Преславського
Науковий центр православної культури і мистецтв
«Святий Архангел Михаїл» (Шумен)

*Присвячено 300-річчю від дня
народження Григорія Сковороди*

МАТЕРІАЛИ
II Міжнародної славистичної конференції,
присвяченої пам'яті
СВЯТИХ КИРИЛА І МЕФОДІЯ

Київ — Софія — Харків — Шумен
Харківське історико-філологічне товариство

18 травня 2022

Матеріали II Міжнародної славістичної конференції, присвяченої пам'яті святих Кирила і Мефодія / за заг. ред. О. О. Маленко. Харків – Шумен : ХНПУ; ХІФТ, 2022. 375 с.

Рекомендувала до друку вчена рада Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
(протокол № 5 від 24 червня 2022 року)

ISBN 978-966-1630-55-9

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 3281 від 18.09.2008.

Редакційна колегія:

Маленко Олена, докт. філол. наук, проф.; ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Корнієнко Світлана, канд. філол. наук, доц., докторант; ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Нестеренко Наталя, канд. філол. наук, доц.; ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Полозова Олена, канд. філол. наук, доц.; ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Петришина Ольга, канд. філол. наук, доц.; ТНПУ імені Володимира Гнатюка

Рецензенти:

Нелюба Анатолій, докт. філол. наук, проф.; Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Горголюк Ніна, канд. філол. наук, доц., заступник директора з наукової роботи; Інститут української мови НАН України
Кравець Лариса, докт. філол. наук, проф.; Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

У «Матеріалах» уміщено доповіді українських, болгарських, польських, словацьких мовознавців, літературознавців, істориків, педагогів-методистів, магістрів, магістрантів, які взяли участь у II Міжнародній славістичній конференції, присвяченій пам'яті святих Кирила й Мефодія, що відбулася в Харкові 18 травня 2022 року. Питання наукового обговорення висвітлюють основні напрями сучасних досліджень у мовознавстві, літературознавстві, історії, дидактиці.

Для науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти всіх рівнів, учителів.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, вул. Алчевських, 29, м. Харків, Україна, 61002

© Автори доповідей, 2022

© Дизайн Т. Лисиченко, 2022

Скоробогатова Олена

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЗНАКОВИЙ КОМПЛЕКС
«СВІТОВЕ ДЕРЕВО» В УКРАЇНСЬКИХ КОЛЯДКАХ
ТА ЩЕДРИВКАХ 150

Соприкіна Вікторія

НАУКОВИЙ ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОНОМАСТИКИ:
ШКОЛИ, ПЕРСОНАЛІЇ, ПРОБЛЕМАТИКА 156

Степаненко Микола

МЕТОДОЛОГІЙНІ ПРИНЦИПИ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПISY:
ДІАХРОННО-СИНХРОННИЙ ВИМІР 161

Степаненко Ніна

ЕПІСТОЛЯРНИЙ ТАНДЕМ «КОЧУР – ЛУКАШ» КРИЗЬ ПРИЗМУ
ЗНАКОВИХ ШТРИХІВ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ПРАКТИКИ 173

Сюта Галина

ТЕКСТИ ВІЙНИ: СИТУАТИВНО МАРКОВАНА АНОРМАТИВНІСТЬ
І НОВІ АКЦЕНТИ НОРМИ 179

Ткач Людмила

ДЖЕРЕЛА СТИЛІСТИЧНОЇ ДОСКОНАЛОСТІ МОВИ УКРАЇНСЬКИХ
ПЕРЕКЛАДІВ У ТВОРЧОСТІ ЛІТЕРАТУРНИХ ПОКОЛІНЬ ХХ СТ. 188

Турко Ольга

ГРАМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ РЕЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ
У СВІТЛІ ТЕОРІЇ СИНТАГМАТИЧНОГО ЧЛЕНУВАННЯ 195

Штефан Антон

ЩО ПРИХОВУЄ НАЗВА ТЕКСТУ ЛАЗАРЯ БАРАНОВИЧА
«NOTIJ RIĘĆ, RAN CHRYSYUSOWYCH RIĘĆ»? 199

Штонь Олена

МОВНІ ЗАСОБИ РОЗМОВНОЇ СТИЛІЗАЦІЇ В ХУДОЖНІЙ ОПОВІДІ
ОЛЕКСАНДРА ВІЛЬЧИНСЬКОГО 202

ЩО ПРИХОВУЄ НАЗВА ТЕКСТУ ЛАЗАРЯ БАРАНОВИЧА «NOTIJ PIĘĆ, RAN CHRYSZTUSOWYCH PIĘĆ»?

Штефан Антон

здобувач ступеня доктора філософії

кафедри українознавства і лінгводидактики;

Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди

ant.shtefan@gmail.com

Одна з пам'яток XVII століття *Notij pięć, ran Chrystusowych pięć* єпископа чернігівського Лазаря Барановича до нині привертала мало уваги науковців. Поодинокі згадки про цей твір у загальному контексті творчості Лазаря Барановича свідчать про брак зацікавлення ним. Цим і можна пояснити відсутність докладних студій над цим текстом.

Ростислав Радишевський перекладає назву тексту українською як П'ять нот [Радишевський, 2014, с. 557]. Подібну ж версію перекладу подає і Юлія Рудакова: *П'ять нот про н'ять ран Христових* [Рудакова, 2016, с. 79]. Валерій Шевчук перекладає назву як *Відмітка н'яти ран Христових* [Шевчук, 2005, с. 131]. Згадані вище пропозиції перекладу, як видається, спираються на латинське слово *nota*, -æ, що й справді можемо перекласти як *нота*, *знак*, *відмітка* [Nota]. Разом з тим, вищезгадані пропозиції потребують дискусії та деяких уточнень.

Аналіз тексту дозволяє припустити, що Лазар Баранович у назві вжив інше слово, хоч і подібне за звучанням, а саме *notio*, -onis, що можемо перекласти як *ознайомлення*, *поняття*, *ідея*, *сенс*, а також *зауваження*, *догана* [Notio]. На останнє вказують кілька чинників.

1. Слово *notio* в тексті автор вживає щонайменше 70 разів (у різних формах) порівняно з уживанням слова *nota* (трапляється лише один раз).
2. Слово *notio* функціонує майже в усіх відмінкових формах. У повністю сполонізованій формі воно трапляється раз, у наз. відм. однини (*nosua*, пор. схоже *oracja*, *lekcja* тощо поряд з *notio* чи *notia*), на інші ж відмінки вказують відповідні флексії, а саме: род. відм. однини (*notiey*), зн. відм.

однини (*notię*), ор. відм. однини (*notią*), ор. відм. множини (*notiami*).

3. Значення самого слова, що впливає зі змісту тексту.

Сам іменник *notio*, *-onis* у латинській мові належить до III відміни, котра характеризується багатьма закінченнями в називному відмінку, зокрема й флексією *-io* (напр. *oratio* — мова). Флексія ж *-iu* в назві є показником родового відмінка множини іменників III відміни, що вона мала місце в період розвитку польської мови XVII століття (у різному графічному оформленні) і що її фіксуємо у давніх польськомовних пам'ятках: *historiy, rozmnażanie konstytuciy, akcyj, kontrowersyj, racyj, oracyi*, про що пише дослідник Ян Лось [Łoś Jan, 1927, с. 111]. Цим і спричинена відповідна форма в тексті Лазаря Барановича.

Якщо ж говорити про значення слова в тексті, то тут теж очевидно, що авторові йшлося саме про ідеї, сенси, а навіть вирок. Тут спостерігаємо досить вдалу гру слів, що властива бароковій мові. У поданому нижчі фрагменті спостерігаємо символіку п'яти ран, що також властива бароковій традиції (п'ять ран Ісуса Христа):

*Pięć to NOTIE złożyły Cię w grobie.
Z Panna, z Janem te pięć ran za Notię liczę
Pięć scholastycznych, a tak tym myśl moją ćwiczę
Te by Notie trzeba kopiją, goździami,
Wbić w głowę, i tymi się bawić Notiami [89, с. 14].*

У першому рядку можемо простежити вживання слова *notio* з показником називного відмінка множини (*-e*), у другому — у формі давального відмінка. І, як можемо простежити, вживає його автор саме в значенні *вирок*. У четвертому рядку ця лексема знову функціонує у називному відмінку множини й п'ятому в орудному відмінку множини. Однак тут уже простежуємо інше значення. Слова автора «*wbić w głowę*» *Notie* і «*tymi się bawić Notiami*» можемо розуміти як заклик взяти до уваги вчення, ідею про Христові рани, розмірковувати, розмислювати над ними.

За таке розуміння назви твору говорить також і композиція. Автор ділить працю на так звані *Notia*, тобто розмірковування, розмисли, роздуми.

Таким чином, можемо стверджувати, що в назві твору наряд чи йдеться про ноти чи відмітки. Імовірно, Лазар Баранович

у такий спосіб хотів звернути увагу на думку, переосмислення, розмірковування над п'ятьма ранами, які він сам порівнює з ви-роками. А отже, і назву праці можемо перекласти як «Роздумів п'ять, Ран Христових п'ять». Повтор у кінці числівника *п'ять* є прикладом такої стилістичної фігури як епіфори (чи її латинський відповідник *conversio*).

Література

1. Радишевський Р. П. Лазар Баранович. Історія української літератури. Т 2. Давня література (друга половина XVI–XVIII ст.) / наук. ред. В. Сулима, М. Сулима. Київ : Наукова думка, 2014. С. 553–561.
2. Рудакова Ю. К. Примірники видань творів Лазаря Барановича латинським шрифтом у фондї Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2016. Вип. 20. С. 58–89.
3. Шевчук В. О. Лазар Баранович як поет. Муза Роксоланська. *Українська література XVI–XVIII ст. : у 2 кн.* Кн. 2. Київ : Либідь, 2005. С. 128–143.
4. Łoś Jan. Gramatyka polska. Cześć III, Odmiennia (fleksja) historyczna. Lwów-Warszawa-Kraków : Wydawnictwo Zakładu Narodowego (imienia Ossolińskich), 1927.
5. Nota. URL: <https://www.online-latin-dictionary.com/latin-english-dictionary.php?lemma=NOTA100> (дата звернення 15.06.2022)
6. Notio. URL: <https://www.wordsense.eu/notio/> (дата звернення 15.06.2022)

Штефан Анон. КАКВО КРИЕ ИМЕТО НА ТЕКСТА НА ЛАЗАР БАРАНОВИЧ «NOTIJ PIĘĆ, RAN CHRYSZTUSOWYCH PIĘĆ»?